

2de VERGADERING. — 29 OCTOBER 1890.

Besluit genomen tot verklaring van de aanwezigheid van het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval.

2de VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 29 OCTOBER 1890.

(GEOPEND TE 2 UREN.)

Ingekomen berichten van leden. — Voorstel van den Voorzitter behandeld en aangenomen tot verklaring dat het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval aanwezig is.

Voorzitter: de heer **Van Naamen van Eemnes**.

Tegenwoordig met den Voorzitter 115 leden, te weten de heeren:

Van der Breggen, Van Nagell van Ampten, Alberda van Ekenstein, Pijnappel, Vlieland Hein, Moolenburgh, Thooft, Stork, Van Lier, Regout, Mees, Schimmelpenninck van der Oye, Seret, Walter, Kerdijk, Van Bylandt, J. Van Alphen, De Vries, De Ruiter Zylker, Heemskerk, Pyls, Oppedijk, Prins, Blijdenstein, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Van Nunen, Heldt, Dobbeltmann, Donner, A. Van Dedem, Van Swinderen, Brantsen, Smeenge, Beelaerts van Blokland, Van Velzen, De Meijer, Boel, Van Akerlaken, Viruly Verbrugge, Coenen, Zaaier, Van der Borch van Verwolde, Van Houten, Van Kerkwijk, Franssen van de Putte, Engelberts, Van Gennep, Van Vlijmen, Blussé, Van Zuylen van Nyevelt, Travaglino, Röell, Van Berckel, Merckelbach, Mackay, Van de Velde, Van Kempen, Breuning, Beyers, F. Van Alphen, Huber, Michiels van Verduynen, Gildemeester, Dijkmeester, Veegens, Nijsingh, Keuchenius, Smitz, Smits van Oijen, Schaepman, Guyot, Van Roijen, Land, Cremer, Van der Feltz, Levyssohn Norman, Brantsen van de Zijp, Hintzen, Bultman, Vos de Wael, Rutgers van Rozenburg, Schimmelpenninck van Nijenhuis, Van Löben Sels, Melvil van Lynden, Boreel van Hogelanden, Van Gijn, Hengst, Goekoop, Verheijen, E. Cremers, Six, Muller, Smidt, Viruly, De Bruyn, Van Tienhoven, Harte, Magnée, Rooseboom, Hartogh, Welt, Van Nispen, Borret, Insinger, Wertheim, Van Wassenaer van Catwijk, Van Nispen tot Pannerden, De Geer van Jutfaas, Farncombe Sanders, W. Cremers, Van der Kaay, Roijaards van den Ham, Tak van Poortvliet en Geertsema;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen berichten van de heeren Vening Meinesz en Clercx, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen, de eerste wegens ambtsbezigheden en de tweede door ongesteldheid van zijne echtgenoot; en dat gisteren na den afloop der vergadering bericht is ontvangen van den heer Ruland, dat hij uit hoofde van ongesteldheid daar niet kon tegenwoordig zijn.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Met een gevoel van diepe smart, die ongetwijfeld door u allen wordt gedeeld, zie ik mij verplicht u voor te stellen het volgend besluit te nemen:

De Staten-Generaal, in vereenigde vergadering, verklaren dat het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval aanwezig is.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Pijnappel**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik eene verontschuldiging noodig had wegens het woord, dat ik zal gaan spreken in deze openbare vergadering, dan zou die verontschuldiging, naar het mij voorkomt, gelegen zijn in de afwijzing van het voorstel, gisteren door mij gedaan, om het onderwerp, dat in behandeling is, tot onderzoek naar de afdelingen te verzenden.

Wat ik gewenscht had in de afdelingen te zeggen, zal ik thans in het openbaar zeggen.

De stukken, waarop van ons verlangd wordt het nemen van dat hoogst treurige, maar tevens hoogst gewichtige besluit, zijn voor mij onvoldoende om daarop die beslissing te kunnen vestigen.

Wij hebben in 1889 op dergelijke stukken een dergelijk besluit gegrond; maar juist dat feit, in verband met hetgeen onmiddellijk daarna heeft plaats gehad, heeft ons eene ondervinding geschonken, die wij heden mijns inziens niet mogen verwaarloozen; dat feit heeft ons tevens aanleiding gegeven om na te denken over de beteekenis van art. 38 der Grondwet, en ook over die beteekenis wensch ik te spreken, alvorens wij aan dat artikel gevolg gaan geven.

In de eerste plaats de ondervinding. Velen van ons — mij zelve in alien gevalle — heeft, nadat het besluit van April 1889 gevallen was, de stem gehinderd, daarover uitgebracht. In het licht beschouwd van hetgeen daarna geschied is, zou ik wenschen in April 1889 anders gestemd te hebben, dan ik gedaan heb.

Wat was de reden dat wij zonder nauwkeurig onderzoek en zonder discussie tot het nemen van dat besluit zijn overgegaan? Ik meen deze zinsnede, voorkomende in het schrijven der deskundigen van 19 Maart 1889: »Volgens medische ondervinding en wetenschap is in de naaste toekomst zeker geen verandering hierin te wachten. Of de toestand ooit zoodanig weer zal verbeteren, dat Zijne Majesteit de regeering zal kunnen waarnemen, kan niet met volle zekerheid worden beoordeeld.»

Natuurlijk moesten de laatste bijgevoegde woorden indruk maken, dat naar de meening der deskundigen, gegrond op ondervinding en wetenschap, dergelijke beterschap niet te wachten was. Desniettenstaande was het besluit pas genomen, of enkele dagen daarna trad de beterschap in en nam zoo spoedig toe, dat in Mei het besluit van April werd ingetrokken. Ook toen bestond bij onderscheidene leden aanzien, of, waar dezelfde deskundigen, wier rapport daartoe aanleiding zou geven, zich in hunne vroegere opvatting zoo vergist hadden, dat rapport voldoende was om tot het tweede besluit over te gaan. Maar op de vraag van velen: is niet meer noodig dan ons gegeven wordt? werd niet zonder grond geantwoord: waar gij, om het besluit van art. 38 te nemen, niet meer gevorderd hebt, moogt gij ook voor het besluit van art. 47 geene andere eischen stellen.

In denzelfden toestand verkeerden wij ook thans weder; maar waar wij die ondervinding achter ons hebben, heeft ieder onzer, heb ik althans, aanleiding gehad, om met het oog op die feiten, na te denken over de beteekenis van art. 38 van de Grondwet. Het komt mij voor dat dit artikel niet de strekking heeft om aan een Koning, zoodra Hij buiten staat is Zijn naam te teekenen of Zijne aandacht aan de Staatszaken te wijden, de regeeringstaak te ontnemen. Indien die feiten voortvloeien uit eene acute ziekte, bij voorbeeld uit koorts, typhus of eene andere ernstige ziekte, waarvan men [het einde voorziet, meen ik, dat er geen voldoende reden zou zijn te zeggen: op

Besluit genomen tot verklaring van de aanwezigheid van het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval.

het oogenblik staat de regeering stil, derhalve moet aan art. 38 der Grondwet gevolg worden gegeven. Ik meen dat daartoe alleen dan termen bestaan, indien er een voortdurende toestand aanwezig is, ook al is genezing daarvan niet buitengesloten. Intusschen zulk een voortdurende toestand bestaat hier: de Koning lijdt niet aan eene acute ziekte, maar aan eene chronische kwaal. Maar nu heeft zich het feit voorgedaan, dat die chronische kwaal, nu eens Zijne Majesteit buiten staat stelt om de regeering waar te nemen, dan weder hem daartoe de volkomen gelegenheid laat. Wij zijn dus gekomen in een toestand van afwisselende tijdperken van geschiktheid en ongeschiktheid om de regeering waar te nemen. Wat moet, met het oog op dergelijke afwisseling, de toepassing zijn aan art. 38 te geven? Mij dunkt deze: dat, indien de toestand doorgaande gezond is, doorgaande aan den Koning de gelegenheid laat de regeeringstaak te vervullen, maar afgebroken wordt door tusschenpoozen, waarin Zijne Majesteit buiten staat is zich aan de Staatszaken te wijlen, art. 38 in het geheel niet moet worden toegepast, al zou ook de regeering des lands daardoor eenige belemmering ondervinden, evenals zulks het geval zou zijn indien door eene acute ziekte gedurende eenigen tijd, dezelfde verschijnselen ontstonden; maar omgekeerd, indien in een toestand van voortdurende ongeschiktheid, afgewisseld door enkele tusschenpoozen van geschiktheid, art. 38 moet worden toegepast, niet een volgend oogenblik een besluit, krachtens art. 38 genomen, moet worden ingetrokken krachtens art. 47.

Bij afwisselend terugkeeren van ongeschiktheid om te regeeren meen ik, dat men eene algemeene ongeschiktheid om te regeeren moet aannemen.

Uit die interpretatie vloeit voort, dat ik aan art. 38 geen gevolg wensch te geven dan op een zeer goeden krachtigen grondslag; want ik meen, dat indien de Kamers thans voor de tweede maal er toe overgaan om dit artikel toe te passen, niet zoo licht voor de tweede maal van art. 47 zal worden gebruik gemaakt. Hoe meer die overtuiging bij mij vaststaat, des te meer meen ik dat ook de rapporten van deskundigen, waarop wij te beslissen hebben, moeten zijn uitgelokt en gegeven met het oog op eene dergelijke interpretatie der Grondwet.

Dit nu is in dezen niet geschied. Het antwoord, door de deskundigen aan de Regeering gegeven, houdt geen rekening en kan geen rekening houden met de genoemde opvatting, want de hun gedane vraag hield daarmede geen rekening.

Laten wij zien, wat de mededeelingen die omtrent den ziekte-toestand des Konings gedaan zijn en waarop wij te beslissen zullen hebben, inhouden.

In de eerste plaats, dat er op 26 September een ernstige aanval is geweest van de sedert lang bestaande kwaal, die echter volgens de verklaring van 25 October nu — dat is op dat tijdstip — meer op den achtergrond getreden is. Wij hebben dus met dien ernstigen aanval van de ziekte op 26 September minder rekening te houden, en zulks vooral omdat men zich ook in April 1889 op een gelijksoortig feit — maar gelijk achterna gebleken is, ten onrechte — beroepen heeft.

In de tweede plaats handelen de mededeelingen, die achtereenvolgens gedaan zijn, over de lichaamskrachten van den Koning. Volgens het bericht van 7 October waren de krachten zeer bevredigend. Dit is geen bulletin van de geneesheeren, maar een ongeteekend bulletin in de *Staatscourant* opgenomen, echter, zooals wij vertrouwen mogen, niet zonder voorkennis en medewerking van de geneesheeren gesteld. Op 13 October is een bulletin geteekend door de geneesheeren, waarin omtrent de lichaamskrachten voorkomt »dat zij voldoende blijven». Op 22 October is verklaard: »vermindering van krachten is niet te bespeuren». Op 25 October luidt het bulletin: »lichaamskrachten, hoezeer een weinig verzwakkende, voldoende». Ook in den brief van dienzelfden dag staat: »Ook de fysieke krachten toonen, ofschoon nog altijd voldoende blijvende, eenen langzamen achteruitgang». Die achteruitgang, op 25

October geconstateerd, dateert dus van 22 October, want in de tot en met 22 October afgegeven verklaringen staat, dat de krachten voldoende zijn en dat daarin geen achteruitgang is te bespeuren. Van 22 tot 25 October zijn de lichaamskrachten langzaam achteruitgegaan. Een langzame, zwakke achteruitgang gedurende drie dagen komt mij voor geen grond te zijn, voldoende om er in deze onze beslissing op te vestigen.

In de derde plaats houden de verklaringen, die wij ontvangen hebben, mededeelingen in omtrent den geestestoestand van den Koning.

De eerste mededeeling daaromtrent is van 11 October en luidt: »De Koning gevoelt zich steeds lusteloos».

De tweede is van 13 October: »Er is een zoodanige vermoeidheid der hersenen ontstaan dat Zijne Majesteit buiten staat is zich met ernstige aangelegenheden bezig te houden».

De derde is van 18 October: Die verklaring wijst op eenige beterschap. »Zijne Majesteit», staat daarin, »is nu en dan eenigszins minder lusteloos».

Op 22 October wordt gezegd: »Zijne Majesteit toont nu en dan eenige meerdere belangstelling in Hoogst Deszelfs omgeving».

Van 13—22 October is derhalve in den geestestoestand eenige verbetering te bespeuren. Maar op 25 October wordt in het bulletin van de geneesheeren gezegd, dat de stoornis der geestvermogens blijft aanhouden, en in den brief staat: »dat zich psychische verschijnselen hebben voorgedaan, die zich kenmerken door algemeene verwarring van denkbeelden en de onmogelijkheid de aandacht zelfs voor korten tijd op een zelfde punt gevestigd te houden».

De achteruitgang dateert dus weer van 22 October; vooruitgang was te bemerken tusschen 13 en 22 October.

De slotsom der deskundigen is:

»In dezen toestand is Zijne Majesteit de Koning op dit oogenblik zeer zeker niet bij machte zich met staatszaken bezig te houden; deze zekerheid geldt zonder twijfel ook voor de naaste toekomst.»

Die ongelukkige en onbestemde uitdrukking van »naaste toekomst» vinden wij ook in het rapport van 19 Maart 1889. En hoe lang duurde die toekomst? Tot enkele dagen na de beslissing der Kamers.

Wanneer deze uitdrukking niet door de deskundigen nader wordt toegelicht en gemotiveerd met betrekking tot haren samenhang of met de ziekte of met eene algemeene afnemning van de geestvermogens des Konings, dan meen ik dat de stukken, die wij ontvangen hebben, als zijnde niet behoorlijk gemotiveerd en gepreciseerd, onvoldoende zijn om op dit oogenblik eene beslissing te nemen van die ernstige betekenis als ik in den aanvang mijner rede heb geschetst. Ik zal dus mijne stem uitbrengen tegen die voorstellen. Die stem heeft niet de betekenis van te ontkennen dat Zijne Majesteit buiten staat is geraakt, de regeering waar te nemen. Het is zeer mogelijk, dat die toestand aanwezig is, maar ik ontken, dat ons stukken zijn voorgelegd, voldoende om thans reeds ons besluit daarop te gronden. Zoolang ik geene betere en vollediger rapporten omtrent 's Konings toestand ontvang, acht ik mij niet verantwoord, indien ik medewerk tot de verklaring welke thans van ons verlangd wordt.

De heer **Schaepman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met te verklaren dat ik evenzeer als de vorige gachte spreker doordrongen ben van het gewicht der verklaring die ons is voorgesteld. Met hem en met het geheele Nederlandsche volk verkeer ik onder den indruk van de tragische omstandigheden die ons daartoe nopen.

Maar niettegenstaande dat inderdaad weemoedig gevoel, moet ik toch, wat mij persoonlijk betreft, zeggen dat ik niet het minste leed gevoel over de stem, in April van het vorige jaar door mij uitgebracht. Ik meen die stem niet alleen volkomen te kunnen rechtvaardigen, maar zelfs wel te doen door op dit oogenblik in denzelfden geest te blijven handelen.

Wat mij betreft, ik meen dat de verklaring van art. 38

Besluit genomen tot verklaring van de aanwezigheid van het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven 'geval.

der Grondwet ons door den vorigen geachten spreker gegeven, op weinig meer berust dan op zijne scherpzinnigheid, die zeer zeker groot is, maar die geen enkelen feitelijken grond aanbiedt voor hetgeen juist door hem als eene vaststaande wetsduiding is aangegeven.

Wat is het geval?

De heer Pijnappel heeft gemeend, niet te moeten bewijzen, maar te kunnen verklaren, als zeker te kunnen uitspreken, dat het geval, waarvan in art. 38 melding wordt gemaakt, alleen dan aanwezig is, wanneer er sprake is van eenen *voortdurenden* ziekelijken toestand, die het uitoefenen van het Koninklijk gezag *voortdurend* onmogelijk maakt. Ik geloof dat het tegenovergestelde op even goede gronden — het schijnt mij toe op nog betere — kan worden verdedigd.

De bedoeling toch van art. 38 kan geene andere zijn, dan om voor die gevallen, waarin door ziekte of door andere redenen de Koning buiten staat geraakt om ook tijdelijk de regeering waar te nemen, te zorgen dat 'slands zaken haar geordenden loop kunnen volgen.

Nu is het zeker dat het Nederlandsche volk, gedurende de sombere dagen, die het doorleeft, den lof verdient — en zelfs in hooge mate — van niet te doen bespeuren, niet te doen gevoelen dat het zich in zijn vertrouwen op 'slands Regeering geschokt gevoelt door de treurige omstandigheden waarin de gezondheidstoestand des Konings verkeert. Maar het valt van den anderen kant niet te ontkennen, dat in menig opzicht eene soort van stagnatie in de gewone orde van zaken ontstaan is, die op den langen duur niet anders dan zeer storend kan en moet worden.

Om dat duidelijk te maken, herinner ik slechts aan eenige dingen die ons allen bekend zijn. Ik herinner niet aan de plaatsen die open blijven, en die bij gebrek aan 's Konings handteekening niet kunnen bezet worden, maar ik herinner aan Koninklijke besluiten, op welke men het recht heeft te rekenen, dat zij binnen zekeren tijd zullen verschijnen. Ik herinner slechts aan een besluit, dat betrekking heeft op de uitvoering der wijziging van de wet op het lager onderwijs van 6 December 1889, en dat wij vóór 1 Januari 1891 moeten kennen, dat van groot belang is voor vele ingezetenen in den lande. Hoe komt men aan deze moeilijkheden te gemoet, wanneer de grondwetgever alleen bedoeld heeft te spreken van eene *voortdurende* ongesteldheid des Konings? Hoe kan men dan, wanneer de Koning door eene ongesteldheid, die inderdaad van slechts voorbijgaanden aard kan zijn, waarbij hem door de geneesheeren noodzakelijk *physisch* en *psychisch* rust wordt voorgeschreven, en hij dus niet in staat is de regeering waar te nemen, zorgen voor den ordelijken gang van 'slands zaken?

De geachte afgevaardigde verplicht mij in bijzonderheden te treden. In zeker opzicht kan men zeggen, dat deze voortdurende ziekte niet van dien aard is, dat zij ons veroorlooft art. 38 voorgoed van toepassing te verklaren, maar wel van dien aard, dat zij ons verplicht, indien wij geen stoornis in 'slands zaken willen brengen, van tijd tot tijd tot dat middel de toevlucht te nemen. En welke schade is daaraan verbonden? Ik geloof, dat wij, over het geheel genomen, te veel onder den indruk verkeerden van de omstandigheden waarin wij de eerste maal het besluit hebben genomen, dat uit art. 38 volgt. Ik geloof dat wij te veel denken aan de tragische omstandigheden, die ons toen omgaven en die ons nu weder omgeven. Ik herinner echter, dat na de verwonding van Keizer Wilhelm onmiddellijk het Regentschap in Pruisen intrad, dat onmiddellijk de Kroonprins optrad als plaatsvervanger van zijn vader. Ik weet wel dat de Pruisische Grondwet en het Hausgesetz de zaken anders regelen, ik maak op het oogenblik geen critiek op de regeling die in de vierde afdeeling van het tweede hoofdstuk in de Grondwet gevonden wordt. Maar welk euvel is gevolgd uit het besluit, dat wij ten vorigen jare genomen hebben, op welk besluit wij, tot ons onuitsprekelijk geluk, in Mei daaropvolgende hebben kunnen terugkomen? Heeft dit besluit eenigen invloed uitgeoefend op de waardeering van den ernst der Volksvertegenwoor-

diging of aan de majesteit van het Koninklijk gezag schade gedaan? Ik geloof het niet.

Wanneer de geachte afgevaardigde in zijne critiek, waarin ik hem niet volgen zal, over de verklaring der geneeskundigen zegt: wat heb ik aan dien vagen term van »de naaste toekomst»? dan antwoord ik hem: weet de geachte afgevaardigde mij eenig menschelijk gezag te noemen, dat hem, waar het eene dergelijke uitspraak geldt, een anderen term zal schenken? Meent de geachte afgevaardigde werkelijk, dat eenig geneeskundige ter wereld zich zou willen blootstellen aan het gevaar om te dien opzichte eene stellige uitspraak te geven? De verantwoordelijkheid van art. 38 rust op ons, en nu stel ik voor mij deze vraag: bestaat de zedelijke zekerheid, dat inderdaad de Koning op het oogenblik niet in staat is, door welke omstandigheid dan ook, om de regeering waar te nemen? Zoo ja, dan meen ik in 'slands belang te handelen en naar den wil zelfs van den Nederlandschen Koning, die niets anders wil dan het belang van Nederland, door over te gaan tot de verklaring, die volgens art. 38 der Grondwet van ons wordt gevorderd.

De heer **Mackay**, *Minister van Koloniën*: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering had zeker allermint verwacht dat zij in deze Vergadering eene stem zou hooren opgaan, dat zij in deze met overijling is te werk gegaan en dat daarbij een beroep zou worden gedaan op hetgeen ten vorigen jare is geschied, en toch vindt de geachte afgevaardigde, die het eerst het woord voerde, daarin een argument om te verklaren, dat het onvoorzichtig zou zijn om reeds nu het besluit te nemen, dat door u, Mijnheer de Voorzitter, is voorgesteld geworden.

Wat betreft het voorgevallene ten vorige jare, ik behoeft er niet aan te herinneren, dat toen de Regeering niet dan noode er toe is overgegaan om hier tot de Vergadering te komen en verslag te doen van den toestand des Konings. Toen evenmin als nu was de Regeering bij machte met zekerheid te verklaren, welke de loop van de ziekte zou zijn.

Alleen dit konden wij verklaren, dat volgens de meening van de mannen der wetenschap het niet te verwachten was dat de ziekte des Konings spoedig eene gunstige wending zou nemen. Gelukkig is het anders geweest, maar daaruit is alleen op te maken, dat het oordeel van menschen kan falen doch dat het leven en de gezondheid, ook van een Koning, in Hooger hand berust.

De Regeering heeft toen niet overijld gehandeld, maar op het oogenblik, dat zij de Vereenigde Vergadering te zamen riep, was de tijd daar, waarop de Regeering meende, terwijl van herstel niets was te bespeuren, hare taak niet langer te kunnen vervullen, zonder de Koninklijke bekrachtiging te erlangen op een steeds aangroeiend aantal Staatsstukken.

Wanneer de geachte spreker zegt, dat de beteekenis van art. 38 der Grondwet niet is, dat, *zoodra* de Koning ziek is en daardoor buiten staat om de Regeeringstaak waar te nemen, reeds terstond een beroep moet worden gedaan op deze Vergadering om in de waarneming der Regeering te voorzien, dan geef ik hem dit volkomen toe, maar er is een groot verschil tusschen *terstond* handelen en het ziekteverloop gedurende een aantal weken af te wachten.

De onderscheiding, die hij maakt met betrekking tot de toepassing van gemeld art. 38 is mijns inziens onjuist.

Wanneer men tegenover elkander stelt een toestand van gezondheid, afgewisseld door een kortstondigen ziekte-toestand, en omgekeerd: een voortdurenden ziekte-toestand, afgewisseld door betere oogenblikken, en als de geachte afgevaardigde dan stelt dat art. 38 alleen in het laatste geval mag toegepast worden, dan merk ik op dat die onderscheiding niet in art. 38 wordt gemaakt. Trouwens, wanneer men in aanmerking neemt dat dit artikel geschreven is om te voorzien in de waarneming der Regeering, dan komt het mij voor, dat het oogenblik, waarop in de Regeering moet worden voorzien zeer zeker dit is, waarop de Raad van Ministers tot de conclusie komt, dat door den toestand des Konings niet langer behoorlijk in

Besluit genomen tot verklaring van de aanwezigheid van het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval.

het landsbestuur kan worden voorzien, onverschillig of het zich laat aanzien dat er later al of niet verandering in den toestand is te verwachten. En dit oogenblik is nu weder aangebroken, nu het getal stukken, die op de Koninklijke bekrachtiging wachten, voor enkele Departementen het getal honderd reeds overtreft, en daaronder van spoedeischenden aard.

Daarom heeft de Regeering gemeend op dit oogenblik de Vereenigde Vergadering te mogen samenroepen, zelfs iets vroeger dan het vorig jaar.

Waar de geachte eerste spreker meent dat hij geen besluit kan nemen omdat de Vergadering niet genoegzaam is voorgelicht, daar meen ik er toch op te mogen wijzen dat wij ook het vorige jaar een dergelijk rapport hebben ingediend als het tegenwoordige en dat wanneer men de twee rapporten met elkander vergelijkt het tegenwoordige niet achterstaat bij het eerste rapport in uitvoerigheid en mededeeling van de gegevens, die kunnen leiden tot het nemen van een besluit. De Regeering, overtuigd dat op dit oogenblik de Koning niet bij machte is de Regeering waar te nemen, het niet waarschijnlijk achtende dat zulks, althans in de naaste toekomst, het geval zal zijn, volstrekt niet wetende en geen stellige verklaring kunnende geven of binnen korter of langer tijd gebruik zal kunnen gemaakt worden van art. 47 der Grondwet, welk artikel juist voorziet in het geval dat de verhindering slechts van tijdelijken aard is, heeft het haar plicht geacht op dit oogenblik tot de Vergadering te moeten komen om haar in kennis te stellen met den tegenwoordigen toestand en hare medewerking in te roepen ten einde de Regeering in staat testellen hare taak verder te vervullen.

De heer **Pijnappel**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund met een enkel woord de bedenkingen te bespreken die tegen mijne meening zijn aangevoerd.

De geachte spreker uit Wijk bij Duurstede heeft er in de eerste plaats op gewezen, dat voor mijne interpretatie van art. 38 niet meer, misschien minder te zeggen valt dan voor de andere.

Hij vraagt: waaruit kan men die interpretatie afleiden?

Ik erken dat de woorden van art. 38 in geene onderscheidingen treden. Alleen zij bevatten ook niet het woord dat door hem in zijne rede is ingelascht, het woord „tijdelijk.” Art. 38 spreekt eenvoudig van het buiten staat geraken de regeering waar te nemen; maar ik meen dat wij die uitdrukking rationeel moeten opvatten en dat wij onze opvatting moeten toetsen aan de gevallen die zich kunnen voordoen, en waarop de treurige omstandigheden waarin wij thans verkeerden, de aandacht gevestigd hebben.

Ook de Voorzitter van den Raad van Ministers erkent dat het artikel niet zóó moet worden opgevat, dat op het oogenblik, waarop de Koning, zij het ook voor zeer korten tijd, voor één dag, voor eenige dagen, voor ééne week, buiten staat zou zijn de regeering waar te nemen, aan art. 38 zou moeten worden gevolg gegeven.

Welnu, in dien zelfden gedachtegang ben ik gekomen tot de beschouwing, die ik zoo even heb uiteengezet. Het komt mij voor, dat alleen die beschouwing recht doet wedervaren aan de woorden: „buiten staat geraakt de regeering waar te nemen”. Iemand, die tijdelijk zijne handteekening niet kan zetten, die in den toestand is, waarin elkeen komen kan, dat hij door fysieke of gezondheidsredenen gedurende eenigen tijd verhindert wordt in de uitoefening van zijn ambt, van dien kan nog niet in het algemeen gezegd worden, dat hij buiten staat geraakt is dat ambt waar te nemen.

Waar de woorden niet volkomen duidelijk aan de eene of aan de andere opvatting gelijk geven, en de geschiedenis ons in den steek laat, zal ieder voor zich moeten weten, welke opvatting van de Grondwet hem toeschijnt eene rationeële, waardige, voor het vaderland nuttige, voor het prestige van het Vorstenhuis gewenschte te zijn.

Diezelfde geachte spreker zeide, dat het noodig was — en daarin viel de Minister hem bij — om art. 38 toe te passen, omdat er stagnatie in den dienst is.

Stagnatie zal er zijn, ook wanneer de Koning slechts zeer tijdelijk buiten staat is de regeering waar te nemen. Dit is slechts eene vraag van meer of minder stagnatie, al naarmate die periode wat korter of wat langer duurt. Maar ook zelfs volgens het denkbeeld, waarvan ik uitga, zullen wij niet tot 1891 behoeven te wachten; want lang vóór 1891, ja binnen eene enkele week, kunnen wij, indien het feit werkelijk aanwezig is, de stukken ontvangen die tot staving daarvan noodig zijn, en op grond daarvan het besluit nemen, dat ons thans wordt voorgedragen.

Ik ontken volstrekt niet, dat het feit misschien aanwezig is, maar ik betwist, dat de ons medegedeelde gronden voldoende zijn om het besluit, vervat in art. 38, te nemen.

De geachte spreker uit Wijk bij Duurstede beriep zich op Pruisen; maar, gelijk hij zelf er bijvoegde, de bepaling van de Grondwet in Pruisen is eene andere, en indien de toepassing daarvan geene schade heeft gedaan aan het gezag van het Vorstenhuis, men heeft daar ook niet gehad eene voortdurende afwisseling van buiten-staat-verklaring tot regeeren en van intrekking van het genomen besluit.

Wat voorts mijne bedenking aangaat betreffende het onbestemde van de uitdrukking *naaste toekomst*, heeft de geachte spreker gevraagd: welke deskundige zal eenige verder strekkende verklaring durven afleggen?

Mij dunkt, dat wij toch recht hebben eene verder strekkende verklaring te verlangen. Niemand verlangt van een deskundige op medisch gebied volkomen zekerheid omtrent de toekomst. Maar de gronden, waarop deze deskundigen zich in 1889 zelf beroepen hebben, gronden van ondervinding en wetenschap, moeten toch den man van ondervinding en den man van wetenschap in staat stellen een goed gemotiveerd rapport over te leggen, uit welk rapport de Kamers eene overtuiging kunnen putten, welke ik voor mij geen kans zie te putten uit het stuk, dat ons thans is overgelegd.

De heer **Farncombe Sanders**: Mijnheer de Voorzitter! Het gewicht dat door zeer velen in den lande voor zeker gehecht zal worden aan het advies van den heer Pijnappel, noopt mij een enkel woord te spreken.

De heer Pijnappel heeft twijfel geopperd omtrent de betrekking van het grondwetsartikel, en in verband daarmee ook getwijfeld of wij op dit oogenblik voldoende ingelicht zijn ten opzichte van het te nemen besluit.

Het komt mij voor dat de geheele rede van den geachten spreker eerder geweest is eene kritiek op het grondwetsartikel, gelijk het thans luidt, dan wel een argument hoe in het onderhavige geval te handelen.

Stond er in de Grondwet een artikel van deze strekking, dat er tweederlei wijze van voorziening mogelijk zou zijn, al naar gelang de verhindering des Konings om de regeering waar te nemen, eene waarschijnlijk blijvende of slechts zeer tijdelijke zou zijn, dan was er zeker alle grond om, indien ons werd voorgesteld tot grootere maatregelen over te gaan, te zeggen: neen, daartoe vinden wij vooralsnog geen termen; laat ons die tweede voorziening maken.

De geachte afgevaardigde zeide dat de geschiedenis van het grondwetsartikel in deze geen licht geeft. Ik kan hem echter de verzekering geven dat aan dit geval bij de grondwetsherziening wel degelijk gedacht is door hen die met de redactie daarvan meer speciaal belast zijn geweest, al is daarover misschien niet in het openbaar gesproken.

Men heeft, lettende op de gemakkelijker wijze, waarop in enkele andere landen in de tijdelijke verhindering van Vorsten kan worden voorzien, zich afgevraagd of er geen termen waren om het grondwetsartikel anders te redigeeren, namelijk op zoodanige wijze, dat het mogelijk zou zijn om geen uitstel lijdende zaken van minder belang op eenvoudiger wijze te kunnen afdoen, en daarentegen de voorziening in belangrijker zaken met meer waarborgen te omringen. Dit onderscheid hield eenigermate verband met den vermoedelijken duur van 's Konings verhindering, omdat, hoe langer die duur is, ook des te grooter de waarschijnlijkheid wordt dat er in dien tijd niet slechts loopende zaken, maar ook zeer gewichtige zaken van overwegend

2de VERGADERING. — 29 OCTOBER 1890.

Besluit genomen tot verklaring van de aanwezigheid van het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval.

belang voor den Staat in behandeling zullen komen. Men heeft zeer uitdrukkelijk aan die distinctie gedacht. Men heeft echter van het ontwerpen van eene dergelijke bepaling daarom afgezien, omdat men stuitte op de groote moeilijkheid om behoorlijk te omschrijven welke zaken zouden behooren tot de eene, welke tot de andere categorie. Nu wil ik den geachten afgevaardigde gaarne toegeven, dat wij verkeerden in een toestand, die in een zeker opzicht moeilijk kan genoemd worden. Er zijn misschien op het huidige oogenblik geen groote zaken aanhangig rakende gewichtige punten van regeeringsbeleid; het zijn een aantal van, zoo men wil, kleine zaken, maar die toch geen verder uitstel kunnen lijden. Kleine zaken en groote zaken moeten echter ten deze over ééne kam geschoren worden; de Grondwet ligt daar nu eenmaal toe. Dit moge in de opinie van sommigen verkeerd wezen, het moge in de oogen van sommigen wenschelijk zijn, dat de Grondwet gedistingueerd had, maar de Grondwet heeft dit niet gedaan, en datgene, wat ons nu wordt voorgesteld is dus het eenig mogelijke middel dat aan de Regeering en aan deze Vergadering ter beschikking staat.

Iedereen, die eenigermate met de noodzakelijkheid, met de eischen, ik zeg niet van de politiek, maar van de administratie van het land bekend is — en ieder lid van de Kamer is hiermede bekend —, weet dat er zaken zijn, die geen uitstel lijden kunnen, al zijn het geene zaken majoris momenti; hij weet, dat het geheele raderwerk van het Staatsbestuur zou gaan hokken en niet geregeld zou kunnen loopen, indien bepaalde zaken niet op bepaalde termijnen werden afgedaan.

Geheel en al in zijne waarde latende wat de geachte afgevaardigde uit Noordholland heeft gezegd, geloof ik dus dat er voor deze Vergadering niets anders rest dan, hoe noode ook en met diep leedwezen beziel, in te stemmen met het voorstel dat ons gedaan is.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het voorstel van den Voorzitter wordt in stemming gebracht en met 109 tegen 5 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren De Bruyn, Van Tienhoven, Harte, Magnée, Rooseboom, Hartogh, Welt, Van Nispen, Borret, Insinger, Van Wassenauer van Catwijk, Van Nispen

tot Pannerden, Farncombe Sanders, W. Cremers, Van der Kaay, Roijaards van den Ham, Tak van Poortvliet, Geertsema, Van Nagell van Ampsen, Alberda van Ekenstein, Vlieland Hein, Moolenburgh, Thoof, Van Lier, Regout, Mees, Schimmelpenninck van der Oye, Seret, Walter, Kerdijk, Van Bylandt, J. Van Alphen, De Vries, Heemskerk, Pyls, Oppedijk, Prins, Blijdenstein, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Van Nunen, Heldt, Dobbeltmann, Donner, A. Van Dedem, Van Swinderen, Brantsen, Smeenge, Beelaerts van Blokland, Van Velzen, De Meijier, Bool, Van Akerlaken, Viruly Verbrugge, Coenen, Zaaier, Van der Borch van Verwolde, Van Houten, Van Kerkwijk, Franssen van de Putte, Engelberts, Van Gennep, Van Vlijmen, Blussé, Van Zuylen van Nyevelt, Travaglino, Roell, Van Berckel, Merckelbach, Mackay, Van de Velde, Van Kempen, Breuning, Bevers, F. Van Alphen, Huber, Michiels van Verduynen, Gildemeester, Dijkmeester, Veegens, Nijsingh, Keuchenius, Smitz, Smits van Oijen, Schaepman, Guyot, Van Roijen, Land, Cremer, Van der Feltz, Levyssohn Norman, Brautsen van de Zijp, Hintzen, Bultman, Vos de Wael, Rutgers van Rozenburg, Schimmelpenninck van Nijenhuis, Van Löben Sels, Melvil van Lynden, Boreel van Hogelanden, Van Gijn, Hengst, Goekoop, Verheijen, E. Cremers, Six, Muller, Smidt, Viruly en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren Wertheim, Van der Breggen, Pijnappel, Stork en De Ruiter Zylker.

Afwezig was de heer De Geer van Jutfaas.

De **Voorzitter**: Ten gevolge van de stemming is het voorstel aangenomen, luidende:

De Staten-Generaal, in vereenigde vergadering, verklaren dat het in art. 38, eerste lid, der Grondwet omschreven geval aanwezig is.

Dit besluit zal op de bij de Grondwet voorgeschreven wijze worden afgekondigd.

Ik heb de eer voor te stellen van dit besluit mededeeling te doen aan den Raad van State en aan den Raad van Ministers.

Moge de Almachtige ons dierbaar vaderland en ons geliefd Vorstenhuis behoeden.

Met deze bede sluit ik de vergadering.

